

ARA ART UVÁDÍ

Oslavy Mezinárodního dne Romů

KRONIKA JEDNÉ DEKÁDY

2015–2024

ORGANIZÁTOR

ARAART

PARTNEŘI

ROMANONET

NOVA
OSTRAVSKÁ

PERLA PARFUMS

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI

ARA ART UVÁDÍ

Oslavy Mezinárodního dne Romů

KRONIKA JEDNÉ DEKÁDY

2015–2024

Slovo ministra kultury

Jsem velmi vděčný za příležitost uvést několika slovy tuto publikaci a chtěl bych ze srdce poděkovat jejím autorům a celé organizaci Ara Art za skvělou a nesmírně důležitou práci.

Živé umění a lidskoprávní témata k sobě nedílně patří a připomínka Mezinárodního dne Romů je výbornou příležitostí k zamyšlení nad tím, s jakými tématy a otázkami se Romové a Romky potýkají, z čeho se radují, co je trápí, jak se proměňuje romská kultura a romská tradice, jaké je místo Romů v české společnosti.

O Mezinárodním dni Romů, a také o pro mě do té doby zcela neznámých romských dějinách, jsem poprvé slyšel za svých brněnských studií od pana profesora Ctibora Nečase. Otevřel se přede mnou nový svět, pestrý, často smutný, fascinující a pro většinou společnost zcela neznámý. Jsem moc rád, že se v alespoň některých tématech naše společnost posunula, jsem velmi hrdý na instituce, jako je Muzeum romské kultury v Brně, a jsem nesmírně šťastný, že se po mnoha letech podařilo zdárně dořešit osud památníku v Letech u Písku.

Přeji ze srdce nejen Romům a Romkám, ale celé naší zemi, nám všem, aby dlouhá cesta nedůvěry a diskriminace zdárně skončila a abychom všichni prožívali svoje lidství v toleranci a ve vší pestrosti.

Martin Baxa
Ministr kultury ČR

ENGLISH

Word of the Minister of Culture of the Czech Republic

I am very grateful for the opportunity to introduce this publication and I would like to express my heartfelt thanks to its authors and the entire ARA ART organisation for their excellent and extremely important work.

Live art and human rights issues are inextricably linked, and the commemoration of International Romani Day is an excellent opportunity to reflect on what themes and issues Romani men and women face, what they enjoy, what troubles them, how Romani culture and Romani tradition are changing, and what the place of Romani people in Czech society is.

I first heard about International Romani Day and about Romani history, which was completely unknown to me until then, during my studies in Brno from Professor Ctibor Nečas. A new world opened up before me, a colorful, often sad, fascinating and completely unknown to the majority of society. I am very happy that our society has moved on in at least some topics, I am very proud of institutions such as the Museum of Romani Culture in Brno, and I am extremely happy that after many years the fate of the Lety u Písku Memorial has been successfully resolved.

I wish from the bottom of my heart not only for Romani men and women, but for our country as a whole, for all of us, that the long journey of mistrust and discrimination will come to a successful end and that we will all live our humanity in tolerance and in all its diversity.

Martin Baxa
Minister of Culture of the Czech Republic

Slovo Lucie Fukové

Být hrdou Romkou a hrdým Romem

Milí přátelé,

když jsem v 90. letech dospívala, cítila jsem hrdost na svůj původ, ale také jsem prožívala strach z toho, jak se k jinakosti stavěly různé části naší společnosti. Od té doby uplynula řada let a ačkoliv jde pozorovat pokrok v otevřenosti lidí, stále se potýkáme s dědictvím minulosti a neseme břemeno dřívějších špatných rozhodnutí v oblasti romské politiky. Přesto (nebo i proto) věřím, že na svou identitu musíme být hrdí.

Náš nádherný a vůbec ne jednoduchý jazyk, naši bohatou kulturu a historii můžeme oslavovat během Mezinárodního dne Romů nejen v rámci komunity, ale s celou naší společností. Je to oslava barev, různorodosti, ale také připomínka tragických událostí, které náš národ postihly a které se nesmí opakovat.

O demokracii a dědictví našich předků je třeba pečovat a chyby minulosti musíme odčinit. Letos například otevřením památníku v Letech u Písku nebo přijetím definice anticiganismu – protiromských postojů.

To všechno nejen proto, aby nemusel žádný Rom a Romka skrývat svůj původ, ale abychom se mohli hrdě podělit o své zkušenosti, pohled na svět, naše tradice a umění.

Před rokem a půl byla vůbec poprvé zřízena funkce zmocněnkyně pro záležitosti romské menšiny a já mám tu čest, že můžu právě v této roli zažít desáté výročí oslav Mezinárodního dne Romů v Česku v režii Ara Art. Akcí Ara Art se účastním od samého začátku a velmi oceňuji jejich kvalitní dramaturgii i provedení. Vždy přinášeli špičkové umělce, inscenace a důležitá společenská témata.

Dnes slavíme desetiletí těchto oslav a naše cíle zůstávají pořád stejné. Chceme nejen posilovat naši kulturu, historii a jazyk, ale také podporovat participaci a emancipaci Romů ve všech sférách života. Pojďme společně vzpomínat na minulost a současně hledět do budoucna. Spojme síly ve prospěch dalších generací.

Krásný Mezinárodní den Romů vám přeje

*Lucie Fuková
Vládní zmocněnkyně pro záležitosti romské menšiny*

ENGLISH

Word of Lucie Fuková

Being a proud Romani woman and a proud Romani man

Dear friends,

When I was growing up in the 1990s, I felt proud of my origins, but I also experienced fear of how different parts of our society treated diversity. Many years have passed since then, and although there has been progress in people's openness, we are still struggling with the legacy of the past and bearing the burden of past bad decisions in the field of Romani policy. Despite this, or perhaps because of it, I believe that we must be proud of our identity.

Our beautiful and not at all simple language, our rich culture and history can be celebrated on International Romani Day not only within the community, but with our whole society. It is a celebration of colours, of diversity, but also a reminder of the tragic events that have befallen our nation and which must not be repeated.

Democracy and the heritage of our ancestors must be cared for and the mistakes of the past must be atoned for. This year, for example, by opening the Lety u Písku Memorial or by adopting a definition of antigypsyism – anti-Romani attitudes.

All of this is not only so that no Romani man or woman will have to hide their origins, but so that we can proudly share our experiences, our view of the world, our traditions and our art.

A year and a half ago, for the first time ever, the position of Commissioner for Romani Minority Affairs was established, and I have the honour of being able to experience the 10th anniversary of the celebration of International Romani Day in the Czech Republic, directed by Ara Art. I have been participating in Ara Art events since the very beginning and I very much appreciate their quality dramaturgy and productions. They have always presented top artists, productions and important social issues.

Today we celebrate a decade of these celebrations and our goals remain the same. We not only want to strengthen our culture, history and language, but also to promote the participation and emancipation of Romani in all spheres of life. Let us together remember the past while looking to the future. Let us join forces for the benefit of future generations.

Wishing you a wonderful International Romani Day

*Lucie Fuková
Government Commissioner for Romani Minority Affairs*

Slovo o historii Mezinárodního dne Romů

Jak to bylo se vznikem Mezinárodního dne Romů?

Tento den nám připomíná sjezd Romů z různých zemí Evropy v Orpingtonu u Londýna, který se konal 7. až 12. dubna 1971 a do jehož dění se aktivně zapojili i romští delegáti z Československa. V době konání kongresu ještě nebyl celosvětově uznán romský holokaust, a tak jedním z důležitých bodů programu bylo odškodnění obětí nacistických zločinů. Také bylo třeba řešit, že Romové v různých zemích čelí asimilaci, ve srovnání s majoritními společnostmi jsou značně znevýhodněni a jejich děti nemají přístup ke vzdělání. Nejdůležitější jednání proběhlo 8. dubna a reprezentují ho tři základní výstupy: mezinárodní romská hymna, romská vlajka a používání označení Rom.

Slovo Rom vychází z indického Dom (obsahujícího cerebrální d), které se později přirozenou lingvistickou přeměnou proměnilo na Lom (Lomové dnes žijí hlavně v Arménii). Až později v Byzantské říši se toto L přeměnilo nejprve na Rrom (dodnes používají kalderaští Romové) a poté do dnes nejrozšířenějšího tvaru Rom. Národnostní označení Rom je doposud sporné pro různé etnické skupiny patřící do romského společenství. V Evropě totiž žijí i skupiny, které si neříkají Romové, ale třeba Romanichal (Velká Británie), Sinti (zejména německy mluvící země) nebo Manušové (Francie).

Mimo jiné jsou tu i další skupiny, které nemluví romsky a trvají na vlastních označeních, například Bejášové a Rudárové v jihovýchodní Evropě. Romští delegáti z různých zemí chtěli, aby se přestala používat urážlivá označení Romů, jako jsou například Cikán (česky), Cigán (slovenské jazyky), Gypsy (anglicky), Gitano (španělsky) nebo Zigeuner (německy). Tyto pojmy pochází již z Byzantské říše, kde v období mezi 8. a 10. stoletím žili Athinganoi – nenáviděná skupina lidí považovaná za sektu. Romové ji Byzantincům připomínali životem na okraji společnosti a takzvanými světskými aktivitami, například věštěním, které bylo v křesťanské společnosti považováno za hřích. Základem pro slova Gypsy a Gitano je označení Egyptoi (Egyptan), což znamená „pocházející z oblasti Malého Egypta“ (dnešní Řecko). Ani jeden z termínů nemá tedy se skutečnými Romy žádnou přímou souvislost. Druhým důvodem pro tlak na užívání správného označení bylo úsilí

o uznání Romů jako národnostní menšiny. Jedině tak se totiž mohli ve svých zemích organizovat k podpoře vlastní kultury, jazyka a historie nebo se domoci základních lidských práv. V České republice byli Romové uznáni jako národnostní menšina po roce 1989, ale například ve Španělsku se tak dosud nestalo.

Druhým výstupem jednání pak bylo ustavení společné vlajky, kdy účastníci a organizátoři použili původní romskou vlajku schválenou kongresem Romů v Bukurešti v roce 1933. Původně se sestávala jen z modrého a zeleného pruhu. Modrá barva představuje nebe a zelená barva zemi. Červené kolo uprostřed, takzvaná Ašóková čakra, bylo přidáno až účastníky kongresu v roce 1971 jako odkaz na původní pravlast Romů. Motivací pro její přidání byla také podpora dosud pozitivních vztahů romských zástupců s indickými diplomaty ve Velké Británii.

Posledním ustavením kongresu bylo přijetí písně Gelem, gelem za mezinárodní romskou hymnu. Melodie vychází z lidových písní rumunských Romů, autorem textu je hudebník Žarko Jovanović (Rom z bývalé Jugoslávie) spolu s Jánem Cibulou, romským lékařem původem z jižního Slovenska a budoucím prezidentem Mezinárodní romské unie (IRU). Trvalo více než 20 let, než čeští a slovenští Romové začali v širším měřítku vnímat Gelem, gelem jako svou hymnu. V bývalém československém prostoru byla totiž za hymnu považována píseň Čhajori romaňi, kterou „přinesli“ přeživší vězni koncentračních táborů.

Mezinárodní romská unie (International Romani Union, IRU) pak vznikla až těsně před druhým kongresem Romů ve švýcarské Ženevě v roce 1978. A teprve tam byla také poprvé prezentována myšlenka, že právě 8. duben bude uznán Mezinárodním dnem Romů.

Michal Mižigár

(Text byl pod názvem „Osmý duben nám připomíná 51. výročí prvního Světového romského kongresu“ publikován v Romano Hangos 10. 4. 2022, přetištěno s laskavým svolením redakce, kráceno, upraveno.)

Word About the International Romani Day

International Romani Day reminds us of the congress of Romani from various European countries in Orpington near London that took place from April 7 to 12, 1971, and where Romani delegates from Czechoslovakia actively participated. At the time of the congress, the Holocaust of the Romani had not yet been recognized worldwide, and so one of the important items on the agenda was to address compensation for the victims of Nazi crimes. In addition, it was necessary to address the fact that Romani in various countries face assimilation, are at a considerable disadvantage compared to the majority society, and their children do not have access to education. However, from our point of view today, the most important meeting took place on April 8 and is represented by three main outcomes: the International Romani Anthem, the Romani flag and the use of the term ‚Romani‘.

The word Rom is based on the Indian Dom (containing the cerebral d), which later became Lom through natural linguistic transformation (Lom people today live mainly in Armenia). Later in the Byzantine Empire, this L was transformed first into Rrom (still used by the Calderian Romani) and then into the most common form of Romani. The national designation Romani is still disputed for the various ethnic groups belonging to the Romani community. In fact, there are also groups in Europe who do not call themselves Romani but, for example, Romanichal (Great Britain), Sinti (mainly German-speaking countries) or Manus (France).

There are also other groups that do not speak Romani and insist on their own labels, such as the Bejás and the Rudars in southeastern Europe. Romani delegates from various countries wanted to stop using offensive labels for Romani, such as Gypsy (Czech and other Slavic languages), Gypsy (English), Gitano (Spanish) or Zigeuner (German). These terms date back to the Byzantine Empire, where the Athinganoi – a hated group of people considered a sect – figured between the 8th and 10th centuries. The Romani reminded the Byzantines of it by living on the fringes of society and engaging in so-called secular activities, such as imprisonment that was considered a sin in Christian society. The basis for the words Gypsy and Gitano is the designation Egyptoi (Egyptian), i.e. „coming from the area of so-called Little Egypt“ (today’s Greece). Neither of these labels has any direct connection to the actual Romani. The second reason for the pressure to use the correct designation was the effort to recognise the Romani as a national minority.

This was the only way they could organise in their own countries to promote their culture, language and history, or to claim basic human rights. In the Czech Republic, the Romani were recognised as a national minority after 1989, but this has not yet happened in Spain, for example.

The second outcome of the congress was the establishment of a common flag, with the participants and organizers using the original Romani flag approved by the Romani Congress in Bucharest in 1933. It originally consisted of only a blue and green stripe. The blue colour represents the sky and the green colour represents the earth. The red circle in the middle, called the Ashoka Chakra, was added by the participants in the 1971 congress as a reference to the original Romani homeland. However, the motivation for its addition was also to promote the hitherto positive relations of Romani representatives with Indian diplomats in the UK.

The final constitution of the Congress was then the adoption of the song Gelem, gelem as the international Romani anthem. Melody is based on the folk songs of Romanian Romani, with lyrics written by musician Zarko Jovanovic (a Romani from the former Yugoslavia) together with Ján Cibulá, a Romani doctor originally from southern Slovakia and future president of the International Romani Union (IRU). It took more than 20 years before Czech and Slovak Romani began to see Gelem Gelem as their anthem on a wider scale. In fact, in the former Czechoslovakia, the song Čhajori romaňi, which was „brought“ by the surviving prisoners of the concentration camps, was considered an anthem.

The International Romani Union (IRU) was not founded until just before the Second Romani Congress in Geneva, Switzerland, in 1978. It was also there that the idea of recognizing April 8 as International Romani Day was first presented.

Michal Mižigár

(The text was published in Romano Hangos on 10 April, 2022, under the title „Eighth April marks the 51st anniversary of the First World Romani Congress“, reprinted with the kind permission of the editors, abridged, edited.)

Slovo o romštině a o Ceně Mileny Hübschmannové

Imar dujtone beršestar so kerlas o Ara art ola bare akciji pro Maškarthemutno Romengero đives amen manglas amaro absolventos o David Tišer, hoj sako berš te das e cena (ašariben) ole dženenge, so varesar hazden upre romaňi čhib, so lake šegetinen maškar o nipi. Amen pre romistika pre Filozoficko fakulta Karloskera univerzitar samas trival lošade:

Anglunes, hoj pes andre romaňi politika pale akcentinel čhibakeri identita. Na savore Roma imar džanen romanes u andre romaňi emancipacija hin ajci buća hoj pes pre čhib varekana bisterel. Dujtovar, hoj o Davidos korkoro kamlas te akharel e cena pal e Milena Hübschmannová (1933–2005). Amari sikhľardi na has ča profesijonalka, joj has romistka jilestar. Romaňi čhib has lakero čakikano kamiben. Joj has angluňi autorka romaňa ortografijatar andro berš 1970 the sar editorka šegetindas bute romane autorengke ke publikacija. Sakones zorľarlas te vakarel romanes na ča khere la fameľijaha no the avri, andro genda, andro medija, pro podiji...

U tritovar samas lošade hoj amenge o Ara Art sikhľardas bari pařiv: na keras ča porota, ale sako berššaj das e cena pro oficijalno ceremonialos.

Dži akana has laureata:
Symbolickones savore Roma so sikhľaren romanes the peskere čhaven (2016), e Eva Danišová (translatorka the lekhađi, 2017), o Gejza Horváth (lavutaris, lekhađo the redaktoris, 2018), e Ilona Ferková (lekhađi, 2019), o Janko Horváth (lekhađo the publicistas, 2020), o timos pal o Romano suno (e Iveta Kokyová the e Máša Bořkovcová, 2021), o Milan Kroka (lavutaris the autoris radiovone programostar, 2022) the o Štefan Ferenc (recitatoris, 2023). Ko ela ašardo 2024, mek našti phenav, u andro momentos, kana agorarav o tektos, mek kidas avri...

PhDr. Jan Červenka, Ph.D.

Už počínaje druhým ročníkem oslav Mezinárodního dne Romů v režii Ara Art nás požádal náš absolvent David Tišer, abychom každoročně udělovali cenu lidem, kteří nějak pozdvihují romštinu a pomáhají její prezentaci na veřejnosti. Na romistice na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jsme měli hned trojí radost:

Zaprvé, že David sám chtěl cenu pojmenovat po Mileně Hübschmannové (1933–2005). Učitelka nás všech nebyla jen profesionálka, byla to romistka celým srdcem. Romština byla její opravdovou láskou. Byla hlavní autorkou romského pravopisu z roku 1970 a jako editorka pomohla mnohým autorům k publikaci. Každého podporovala, aby nepoužíval romštinu jen doma v rodině, ale i na veřejnosti, v knihách, v médiích, na pódiích...

Zadruhé, že se v romské politice zase akcentuje jazyková identita. Ne všichni Romové umějí romsky a v romské emancipaci je tolik úkolů, že se na jazyk někdy zapomíná.

A za třetí nás potěšilo, že nám spolek Ara Art prokázal velkou čest, protože netvoříme jen porotu, ale každoročně i cenu na oficiálním ceremoniale předáváme.

Dosavadními laureáty byli:
Symbolicky všichni Romové, co romštinu předávají i svým dětem (2016), Eva Danišová (překladatelka a spisovatelka, 2017), Gejza Horváth (hudebník, spisovatel a redaktor, 2018), Ilona Ferková (spisovatelka, 2019), Janko Horváth (spisovatel a publicista, 2020), tým Romano suno (Iveta Kokyová a Máša Bořkovcová, 2021), Milan Kroka (hudebník a autor rozhlasového pořadu, 2022) a Štefan Ferenc (recitátor, 2023). Kdo bude oceněn v roce 2024, ještě nemohu prozradit, a dokonce v době uzávěrky tohoto textu ještě vybíráme...

PhDr. Jan Červenka, Ph.D.

Word About Romani Language and the Milena Hübschmannová Award

Starting with the second annual celebration of International Romani Day directed by Ara Art, our alumnus David Tišer proposed to give an annual award to people who somehow elevate Romani language and help publicizing it. We at the Faculty of Arts at Charles University were triply pleased:

Firstly, that David himself wanted to name the award after Milena Hübschmann (1933–2005). She was not just a professor and a linguist, she was a Romani with all her heart. Romani was her true passion. She was the main author of the 1970 Romani spelling book and as an editor she helped many authors to get published. She encouraged everyone to use Romani not only at home in the family, but also in public, in books, in the media, on stages...

Secondly, that linguistic identity is again emphasised in Romani politics. Not all Romani people speak Romani anymore, and there are so many tasks in Romani emancipation that the language is sometimes forgotten.

And thirdly, we were pleased that Ara Art has done us a great honour: we are not just a jury, but we can present the award at an official ceremony every year.

The previous laureates were:
Symbolically All Romani Who Pass on the Romani Language to Their Children (2016), Eva Danišová (translator and writer, 2017), Gejza Horváth (musician, writer and editor, 2018), Ilona Ferková (writer, 2019), Janko Horváth (writer and columnist, 2020), the Romano Suno team (Iveta Kokyová and Máša Bořkovcová, 2021), Milan Kroka (musician and author of a radio programme, 2022) and Štefan Ferenc (reciter, 2023). Who will be awarded in 2024, I cannot reveal yet, and even at the time of the deadline of this text we are still choosing...

PhDr. Jan Červenka, Ph.D.

Rozhovor s Davidem Tišerem

Máme za sebou deset let pořádání oslav Mezinárodního dne Romů. Když se ohlédněš zpátky a vzpomeneš si na naše začátky, čekal jsi to?

Čekal. Šel jsem do toho s tím, že rozhodně nechci dělat jednorázovou akci. Oslav Mezinárodního dne Romů je v českém i světovém kontextu samozřejmě víc. Neexistuje ale nic pravidelného, co by rostlo, věnovalo se společenským a kulturním tématům, dávalo prostor různým formám a žánrům nejen hudebním, nic, co by sdružovalo a propojovalo profesionály z různých oblastí včetně těch uměleckých. Dodnes neexistuje žádná platforma organizátorů oslav Mezinárodního dne Romů, která by třeba mohla vést systematickou debatu s médii o tom, že bychom chtěli spoluporozhodovat, o čem se chceme ve veřejném prostoru bavit alespoň při příležitosti našeho jediného (!) svátku – že nechceme přijímat předem daná témata a narativ, kdy se mluví o nás bez nás, že bychom chtěli dostat prostor, abychom my sami rozhodli, co chceme majoritě říct. Takže ačkoli první ročník byl hodně divoký, nejistý, bez peněz, vznikl hlavně z nadšení, přesto jsem věděl, že to chci dělat každý rok, že chci, abychom každý rok zvětšovali rozsah akce, aby prostě rostla. Proto i v našem týmu každoročně věnujeme (v kontextu ostatních akcí, které pořádáme) oslavám MDR opravdu hodně energie. Vnímáme to tak, že oslavy MDR jsou vlajkovou lodí Ara Art v oblasti kultury. Stojí nás nejvíce sil, ale zároveň nás taky nejvíce baví.

Jsmo z tvého pohledu po těch deseti letech tam, kde bychom měli být?

Ani náhodou! Co se týká programu a umělců, tam jsme vždy na velmi dobré úrovni, ale to by romská kultura byla, i kdyby Ara Art oslavy MDR nedělalo. Ti umělci tu byli, jen se třeba nesetkávali na jednom pódiu, i když tohle setkávání, síťování, inspirování se od sebe není málo. Za těch deset let vznikly nové vztahy a z nich „děti“, tedy nové umělecké spolupráce, formy, které někdy pokračují dál už nezávisle na nás. Dodnes ale nemáme prostor v televizi, ani v České ne. U příležitosti MDR se tam objevují buď nahodilé programy, nebo projektové věci. Ale že by významný romský den opravdu dostal prostor a spolu s ním i sami Romové a Romky, kteří ho slaví, navíc ty oslavy organizují, to se neděje. Nedávno jsem zjistil, že podle dosavadních zveřejněných informací děláme v tuto chvíli největší oslavy Mezinárodního dne Romů na světě. Samozřejmě existují i organizace, které oslavy pořádají třeba i dvacet let. Ale ty jsou komunitního rázu. Já mám na mysli oslavy, které systematicky sdružují a propojují Romy a Romky na mnoha úrovních. Z jednodenního programu, kterým jsme před deseti lety začínali, máme teď program týdenní, zapojujeme šestnáct partnerských organizací, systematicky oslovujeme romské firmy a instituce, propojujeme se s různými aktéry takzvané romské scény. A přesto se do televize nedostaneme, o přímém přenosu galavečera nebo jiné akce ani nemluvě. Nevím, proč tomu tak je. V televizním progra-

mu se namísto toho vždy objeví něco stereotypního, což my neděláme, nebo něco, kde figurují chudé děti, a to pro nás v rámci oslav MDR není prioritní, anebo se prostě nasadí jakýkoli záznam, který už televize má i přesto, že s Mezinárodním dnem Romů nemá nic společného.

Případá ti, že se řešení romské otázky za poslední dekádu někam posunulo? Vnímáš nějakou změnu?

Vnímám, a bohužel k horšímu. Je méně a méně Romů se kterými se počítá, kteří jsou vidět a mohou veřejné věci nějak ovlivnit. Máme tady reprezentaci, jako je například Rada Romů, která je ale jen poradním orgánem bez konkrétních pravomocí. A čím je takové období delší, tím víc si zvykáme na to, že Romové do toho vlastně nemají mluvit. Nejde jen o věci řízení, čím delší je odmlka třeba i v kulturním světě – například po odchodu Věry Bílé – tak si zvykáme na prostor, v němž se Romové neobjevují. V rámci významných oslav, řekněme 17. listopadu, musíme připomínat, že tady jsou i Romové! A když už jsou nějaký Rom nebo Romka vybráni třeba k ocenění nebo k nějakému významnějšímu vystoupení, jsou to vždy lidé z majority, kteří rozhodují, kdo to má být. Já tomu říkám white supremacy, nadřazenost bílých. A je to opravdu viditelné v jakékoli sféře, i v té kulturní. Což mimochodem souvisí i s tím, o čem jsme mluvili v souvislosti s televizním programem – i to je důsledkem stejného problému.

Každý ročník našich oslav má nějaké téma. Které ti výrazně utkvělo? A je nějaké, které ještě nebylo a mělo by být? Na co bychom měli v nejbližší době poukázat?

Myslím, že ani jedno z témat, kterým jsme se věnovali, nebylo od věci. Všechny byly – v tu chvíli, v ten daný rok – aktuální, i když některá byla obecnější, třeba Bariopen (hrdost), ale tam jsme s tím zase pracovali různými dramaturgickými způsoby. Nejvíce mně i ostatním, kteří naše Oslavy pravidelně sledují, nebo se jich účastní, utkvěla kampaň #PrayForPrej vázaná k tématu 2. ročníku Pocta neviditelným. Ta dodnes kopíruje společenskou situaci. Stále jsme závislí na tom, co si o nás druzí myslí, na tom „prej“. Z toho „prej“ udělají mnozí „pravdu“. A ta „pravda“ se potom těžko vyvrací, protože lidi s ní žijí, předávají ji svým dětem a ty zase svým dětem a bez ohledu na to, jestli mají, nebo nemají vlastní zkušenost, vnímají to „prej“ jako fakt. A to je něco, co nás jako národ strašně ovlivňuje, i v uměleckém rovině například v hudebním světě – hudba se nedělá pro Romy, nebo pro neromy, je určena všem. Ale v našem éteru musí být vždycky „kapka bílé“, samostatně se s Romy a Romkami nepočítá, nejsou na pódiích, nejsou vidět mezi pozvanými v hledištích. Důsledkem pak mimo jiné je, že mladé romské talenty rezignují na své romství. Protože zaspívat romsky ještě neznamená, že jde nutně o romskou píseň. Tradiční principy romské hudby se z veřejného života nějak vytrácí. Takže to téma, pokud teď uvažuju v kulturní rovině, by za mě bylo asi něco jako návrat ke kořenům. Nejsem člověk, který by lpěl na starých tradicích. Ale vnímám jejich důležitost a zajímá mě, jak naše kulturní tradice vypadá dnes.

V rámci oslav se u nás vystřídala spousta osobností nejen uměleckých, přišli politici, státní úředníci, diplomaté, novináři i akademici. Kdyby neexistovala žádná omezení,

kdo by pro tebe byl či byla osobností, kterou bys rád viděl a slyšel na našem pódiu?

Těžká otázka, protože vždycky jsem si přál Igora Kmeťa, a ten letos bude! Ale pro mě to není jen o konkrétních lidech. Romská kultura je hluboce podfinancovaná. My si nemůžeme dovolit to, co běžně dělají Češi při svých národních dnech, tedy dát vzniknout novým uměleckým projektům speciálně pro tu danou příležitost. Příprava takového díla za účasti renomovaných uměleckých osobností prostě nějakou dobu trvá a musí se zaplatit. Možnost takhle pracovat mi chybí víc než nějaký jeden konkrétní umělec. Nedostatek prostředků omezuje uměleckou svobodu, nedává moc možností. A bez dostatku peněz je velmi těžké přimět k umělecké spolupráci třeba neromské osobnosti. Přitom, když mluvíme o integraci, právě oni by přilákali i publikum, které by jinakosti na romskou kulturní akci neshlo. Přitom by velmi pomohlo, kdyby lidé byli běžně zvyklí vidat spolupráci Romů a neromů ve veřejném prostoru.

Potkalo nás za 10 let opravdu ledacos – nedostatek peněz, covid, začátek války a také různé smutné odchody. Byla někdy chvíle, kdy jsi to chtěl vzdát, nebo se na to prostě vykašlat? A je něco z toho, co ses za tu dobu naučil, co bys chtěl dát jako tip, nebo radu mladým Romům a Romkám, kteří chtějí něco dělat, jsou aktivní, ale narážejí na problémy?

Situací, kdy jsem chtěl se vším přestat, bylo opravdu hodně – tak od čtvrtého ročníku každý rok. Pokaždé nám někdo házel klacky pod nohy nebo šlo o pocit bezmoci, když právě třeba po několika jednáních s Českou televizí dostalo zase prostor něco jiného nebo když jsme měli dohodnutou nějakou spolupráci a namísto ní jsme „dostali“ protiaksi ve stejný termín a čas... řekl bych, že jsme to zvládli se ctí a bez konfliktů. Ale asi nejhorší pro mě vždycky bylo, když se mě v různých médiích pořád ptali: Proč vy, proč bychom se měli věnovat zrovna vašim oslavám? Mám dojem, že po deseti letech už bych snad tuhle otázku nemusel dostávat. Děláme to dlouhodobě, systematicky, rosteme, má to hlavu a patu, máme témata, neděláme PR jedné osobnosti, ani jedné organizace – spolupracují na tom různé spolky, dáváme prostor romským umělcům především z Čech a ze Slovenska. Děláme věc, která má trvalou hodnotu, nejen v audiovizuální rovině, ale také jako něco nehmotného, na co se dá navázat, co může inspirovat. A přestože to obnáší každoroční potíže a nejistoty, například jestli program zaplatíme (mluvíme spolu v březnu a stále nemáme potvrzené peníze na akci, která začíná 3. dubna), jestli dostaneme prostor v médiích, jestli zase nezasáhne vyšší moc... Kdybychom nebyli pevně přesvědčeni o správnosti toho, co děláme, dávno bychom s tím přestali. Co se týká druhé otázky, spolupracujeme s několika mladými organizacemi v různých městech, které mají naši plnou podporu i pomoc, když se rozhodnou pořádat něco samostatně. Těm hlavně, ale i ostatním, bych chtěl vzkázat, že přes všechno, co nás potkalo, jsme to nakonec zvládli a šli dál. A když jsme to zvládli my, není důvod, abyste to nezvládli i vy, zvláště pokud budete opravdu věřit, že to, co děláte má smysl a stojí to za to.

(Rozhovor s Davidem Tišerem vedla Líza Urbanová v březnu 2024)

Interview with David Tišer

ENGLISH

We are now 10 years into the celebration of the International Romani Day. When you look back and remember our beginnings, did you expect this?

I did. I went into it knowing that I definitely didn't want to do a one-off event. Of course, there are more celebrations of International Romani Day – in the Czech Republic and worldwide. But there is nothing regular, nothing that is growing, that carries social and cultural themes, that gives space to different forms and genres, not just musical ones, nothing that brings together and connects professionals from different fields, including artistic ones. To this day, there is no platform for the organizers of the International Romani Day celebrations that could, for example, have a systematic debate with the media about the fact that we would like to co-determine what we want to talk about in public space – at least on the occasion of our only (!) holiday, that we don't want to accept pre-given themes and narratives that are spoken about us without us, that we would like to be given the space to decide for ourselves what we want to say to the majority. So even though that first year we had was very wild – uncertain, no money, it was created mostly out of enthusiasm, yet I knew that I wanted to do it every year, and that I wanted us to increase the scale of the event every year, to just grow. That's why we and our team have really put a lot of energy into the context of the other events we put on each year, that's why we see the MDR celebration as Ara Art's „flagship“ cultural event. They cost us the most energy and the most strength – but they are also the most fun.

From your point of view, are we where we should be after 10 years?

No way! As far as the programme and the artists are concerned, we have always been at a very good level – but that would be Romani culture even if Ara Art didn't do IRD celebrations. The artists have always been there, they just didn't meet on the same stage like we do. Although it's not a little – this meeting, networking, being inspired by each other. In these 10 years, new relationships and „children“ have emerged – new artistic collaborations, forms... which sometimes continue on independently of us. But to this day, we still don't have a space on television, not even in the Czech Republic. On the occasion of IRD, either random programmes or project things appear there. But it doesn't

happen that the important Romani Day really gets space – and along with it, the Romani men and women who celebrate it, and who organize the celebrations. I recently found out that, according to the information published so far, we are currently doing the largest celebration of International Romani Day in the world. Of course, there are organisations that have been organising celebrations for 20 years. But these are community-based. I am referring to celebrations that systematically bring together and connect Romani men and women on many levels. From the one-day program we started with 10 years ago, we now have a week-long program, we are involving 16 partner organizations, we are systematically reaching out to Romani businesses and institutions, we are connecting with various actors in the so-called Romani scene. And yet, we don't get to see the TV, let alone a live broadcast of a gala or other event. I don't know why that is. Instead, there is always something stereotypical on the television programme – and we don't do that, admittedly – or something involving poor children, which is not a priority for us in the context of the IRD celebrations, or they just put on whatever footage the television already has, even though it has nothing to do with International Romani Day.

And when you look at the past decade in society, does it seem to you that what is called the „Romani question“ has shifted on in those 10 years? Do you see any change there?

I do, and unfortunately for the worse. In those 10 years there are fewer and fewer Romani people who have impact, who are visible and who can influence public affairs in some way. We have representation here, such as the Romani Council, but it is only an advisory body without specific powers. It's not just a matter of governance, the longer the hiatus, for example, in the cultural world – for example, after the death of Věra Bílá – we are also getting used to a space in which Romani people do not appear. In the context of important celebrations, say November 17, we have to remind people that there are also Romani here! And when a Romani person is chosen for an award or for a major performance, it is always people from the majority who decide who it should be. I call it „white supremacy“. And it's really visible in any sphere, even in the cultural sphere. Which, by the way, relates to what we were talking about in terms of placement on television – that's also a consequence of the same problem.

Each year of our festivities carry a certain theme. Which one has stuck with you – or, on the contrary, is there one that hasn't been there yet and you think should be? Can you think of anything right now that we should highlight in the near future?

I don't think any of the themes we've had in the 10 years we've had them have been out of place. They were all – at that moment, in that year – topical. Although some were more general – like Baripen (pride), but there again we worked with it in different ways dramaturgically within the programme. What stuck with me the most, and others who regularly watch or participate in our Celebrations, was the #PrayForTheySay campaign tied to the theme of the 2nd annual Tribute to the Invisible. It still replicates the social situation today. We are still dependent on what others think of us, on the „they say“. Many people will turn that „they say“ into „truth“. And that „truth“ is then difficult to refute, because people live with it, they pass it on to their children, and they in turn pass it on to their children – and whether or not they have their own experience, they perceive that „they say“ as fact. And that is something that affects us as a nation terribly. Even on an artistic level. For example, in the music world – music is not made for Romani or non-Romani, it is for everyone. But in our airwaves, there must always be a „drop of white“, separately Romani men and women are not counted, they will not be on stages, they will not be seen among the invited in the auditoriums. The consequence, among other things, is that young Romani talents resign themselves to their Romaniness. Because singing in Romani does not necessarily mean that it is a Romani song. The traditional principles of Romani musicianship are somehow disappearing from public life. So, this topic, if I'm thinking in cultural terms now, would be something like a return to our roots. I am not a person who clings to old traditions. But I do see their importance, and I'm interested in what our cultural traditions look like today.

During the celebrations we had a lot of important personalities – not only artistic ones, politicians, civil servants, diplomats, journalists, academics ... If there were no restrictions, who would be the personality you would like to see and hear on our stage?

Tough question, because I have always wanted Igor Kmet, and he will join this year! But I'll put it this way: For me, it's not just about specific people. Romani culture is deeply underfunded. We can't afford to do what the Czechs normally do on their national days, which is to have new art projects created specifically for the occasion. It simply takes time and money to prepare such a work with the participation of renowned artists. I miss being able to work like that more than I miss one particular artist. Lack of funds limits artistic freedom; it doesn't give much options. And without enough money, it's very difficult to get non-Romani artists to collaborate. Yet when we talk about integration, they

are the ones who would attract an audience that would not otherwise go to a Romani cultural event. It would be very helpful if people were used to seeing Romani and non-Romani people working together in public space.

We had a lot of things happen to us in 10 years – lack of money, various events of the time – covid, the beginning of the war, ... and also various sad departures. Was there ever a time when you wanted to give up or just give it up? And is there anything that you learned during that time that you would like to give as a tip or advice to young Romani men and women who want to do something, are active, but are running into problems?

There were many situations when I wanted to quit – every year since the 4th year. Every time someone threw sticks under our feet, or it was a feeling of helplessness, when just after a few negotiations with Czech Television something else was given space again, or when we had agreed on some cooperation and instead of it, we „got“ a counter-action at the same date and time... I would say that we managed it with honour and without conflicts. But probably the worst thing for me was always when I kept getting asked in various media outlets „why you, why should we be covering your celebrations“. So now I feel that after ten years I might not get that question anymore. We have been doing this for a long time, systematically, we are growing, we have a purpose, we have themes, we are not doing PR for one personality or one organisation – various organisations are working together, we are giving space to Romani artists, mainly from the Czech Republic and Slovakia. In general, I think we are doing something that has lasting value. Not only in an audio-visual sense, but also as something intangible, something that can be built on, something that can inspire. And even though it entails difficulties and uncertainties every year – for example, whether we will pay for the programme (we talked in March and we still don't have confirmed money for the event that starts on April 3), whether we will get media space, whether a higher power will intervene again ... if we weren't firmly convinced of the rightness of what we are doing, we would have stopped long ago. On the second question, we work with several youth organisations in different cities that have our full support and help when they decide to organise something independently. I would like to say to them in particular, but also to others, that despite everything that has happened to us, we have finally made it and moved on. And if we made it, there's no reason you can't make it too, especially if you truly believe that what you're doing is worthwhile.

(Interview with David Tišer conducted by Líza Urbanová in March 2024)

Poeta romským osobnostem

1. ROČNÍK
2015

Závěrečná píseň galavečera

Je začátek roku 2015. Mladý tým sdružení Ara Art sedí ve své provizorní kanceláři, tedy v kuchyni jednoho vinohradského bytu, a debatuje o budoucnosti. „Přál bych si něco, jako je 28. říjen, nebo 17. listopad pro Čechy. Přál bych si, abychom se taky mohli sejít a důstojně slavit, kdo jsme a čeho jsme dosáhli. Aby konečně byli vidět všichni ti, o nichž se říká, že neexistují!“ říká David Tišer, který Ara Art před dvěma lety spolu s pár kamarády založil.

A tak to všechno začalo...

Na začátku nemáme žádné peníze. Oslovujeme Meet Factory, kde nám vychází vstříc a důvěřují nám, že seženeme peníze alespoň na pronájem. Oslovujeme účinkující s prosbou, aby vystoupili bez nároku na honorář. Přemýšlíme o tématu, propagaci, grafice, přidané hodnotě, pozvaných osobnostech, dramaturgii galavečera. Počet pracovních hodin narůstá na úkor spánku. Z vinohradské kuchyně už je nejen kancelář, ale také zkušebna, ateliér i zasedací místnost.

Je středa 8. dubna 2015, 20 hodin. Na scénu vstupuje kapela UGC s písní Den Romů, která vznikla speciálně pro tento

večer. Vzápětí je střídá studentka Denisa Hatinová, moderátorka večera: „Lachhi rat tumenge mangav Romale...“ vítá hosty. A ve vzpomínce na tento okamžik dodnes uvádějí všichni moderátoři galavečer právě těmito slovy.

Na jevišti se střídají romské osobnosti, které studenti oceňují v jednotlivých kategoriích:

Ing. Karel Holomek (médiá), Stanislav Tišer (sport), Hilda Pášová (školství a akademická sféra), Otto Váradi (politika), Jarmila Kuchárová (sociální sféra), Josef Fečo (In Memoriam), Ida Kellarová (kultura).

Mezi silnými, často dojemnými slovy, se na pódiu střídají umělci: Le Čhavendar, Funky Brothers, UGC, Jan Bendig, Erika Fečová, Jitka Matiová, Miro Bartoš, Ondřej Ruml a Terne Čhave. Kdyby tito lidé tehdy nebyli ochotni hrát a zpívat pro nás i pro diváky zdarma, dost možná bychom dnes žádné jubileum neslavili. A tak jim znovu patří velký, upřímný dík. Jilestar pal'ikeras!

ENGLISH

Tribute to Romani Personalities

It is the beginning of 2015. The young team of the young association Ara Art is sitting in their makeshift office, i.e., in the kitchen of an apartment in Vinohrady, discussing the future. „I wish something like October 28, or November 17 for the Czechs. I wish we could also come together and celebrate who we are and what we have achieved with dignity. So that all those who are said not to exist can finally be seen!“ says David Tišer, who founded Ara Art two years ago with a few friends.

And so, it all began...

In the beginning we had no money. We approach Meet Factory, and they are helpful and trusts us to find the money to at least pay the rent. We approach the performers and ask them to perform for pro bono. We think about the theme, promotion, graphics, added value, invited personalities, dramaturgy of the gala. The number of working hours is increasing at the expense of sleep. The Vinohrady kitchen transforms into a rehearsal room, a studio and a meeting room, all in one.

It's Wednesday, April 8, 2015, 8 pm. The band UGC enters the stage with the song Romani Day, which was written especially for this evening. „Lachhi rat tumenge mangav Romanile...“ Denisa Hatinová, the host of the evening, welcomes the guests. And remembering this moment, from then until now, all the presenters introduce the gala with these words.

On the stage, the students take turns awarding Romani personalities in different categories:

Ing. Karel Holomek (media), Stanislav Tišer (sports), Hilda Pášová (education and academia), Otto Váradi (politics), Jarmila Kuchárová (social), Josef Fečo (In Memoriam), Ida Kellarová (culture).

The powerful, often moving words are interspersed with the featured artists Le Čhavendar, Funky Brothers, UGC, Jan Bendig, Erika Fečová, Jitka Matiová, Miro Bartoš, Ondřej Ruml and Terne Čhave. If these people had not been willing to play and sing for us and for the audience for free, we might not be celebrating any anniversary today. Jilestar pal'ikeras!

Jitka Matiová

Denisa Hatinová

Taneční soubor Khamoro

UGC

Závěr galavečera

Tribute to the Invisible

ENGLISH

After the response of the 1st year, everything is easier. We get some financial support; we can afford to rent the La Fabrika theatre and promise at least a symbolic fee to the performers. This time, we want established Romani personalities to award young Romani men and women during the gala in their various areas of interest and achievement. We want to highlight those who are not so visible, hence the majority claims that they do not exist.

We launched #PrayForPrej (#PrayForTheySay), which remains our most successful online campaign to date in terms of views. „On the occasion of International Romani Day 2016, we are sending a message that whatever labels we

have, we live differently and are a full part of society.“ says David Tišer in the media – and on 8 April, 2016, La Fabrika is bursting at the seams. The evening is again hosted by Denisa Hatinová, but this time in the company of Lukáš Kotlár. They welcome a number of great artists, personalities and distinguished guests to the stage and also present a new addition to this year's edition: The Milena Hübschmann Award for Outstanding Contribution in the Field of Romani Language. It is awarded – and will remain so in the future – by the Seminar of Romani Studies of the Faculty of Arts, and the laureates of this „pilot“ edition symbolically become all Romani people who keep the Romani language alive by using it and teaching it to their children.

Pocta neviditelným

2. ROČNÍK
2016

Po ohlasu 1. ročníku je všechno jednodušší. Získáváme menší finanční podporu, můžeme si dovolit pronajmout divadlo La Fabrika a účinkujícím slíbit alespoň symbolický honorář. Chceme, aby tentokrát etablované romské osobnosti oceňovali v průběhu galavečera mladé Romy a Romky v jednotlivých oblastech jejich zájmů a úspěchů. Chceme poukázat na ty, kteří nejsou vidět, a tak o nich majorita říká, že neexistují.

Spouštíme #PrayForPrej, která zůstává co do počtu zhlédnutí dodnes naší nejúspěšnější online kampaní. „Při příležitosti Mezinárodního dne Romů 2016 vzkazujeme, že ať

už máme jakékoli nálepky, žijeme jinak a jsme plnohodnotnou součástí společnosti,“ říká v médiích David Tišer a 8. dubna 2016 La Fabrika praská ve švech. Večerem opět provází Denisa Hatinová, tentokrát ale ve společnosti Lukáše Kotlára. Na scéně vítají množství skvělých umělců, osobností a významných hostů a představují i novinku tohoto ročníku: Cenu Mileny Hübschmannové za mimořádný přínos v oblasti romského jazyka. Uděluje ji – a do budoucna to tak má zůstat – Seminář romistiky Filozofické fakulty UK a laureáty pilotního ročníku se symbolicky stávají všichni Romové, kteří udržují romštinu živou tím, že ji používají a učí ji své děti.

Gejza Horváth

Zahájení galavečera

Denisa Hatinová a Lukáš Kotlár

Funky Brothers

Můžem spolu

3. ROČNÍK
2017

Závěr galavečera

Gelem Gelem

Mílan Kroka a Jan Fečo

Together We Can

ENGLISH

Oslavy Mezinárodního dne Romů v naší režii už začínají mít své jméno, a tak poprvé přidáváme akce také v dalších dnech. V naší galerii Phundrado Vudar je k vidění výstava obrazů Jany Hejkrlikové, Prahou projíždí historické tramvaje s živou romskou hudbou a na Náměstí Václava Havla u Národního divadla představuje slovenský light designer Lukáš Matějka své světelné grafitti – tematickou interaktivní videoprojekci na budovu Nové scény. V La Fabrice pak galavečer moderuje slovenská zpěvačka Gitana s českou performerkou Danielou Voráčkovou, hudební osobnosti vystupují v nečekaných romsko-neromských duetech, aby dostáli tématu galavečera: Můžem spolu. Cenu Mileny Hübschmannové získává spisovatelka Eva Danišová.

„Letošním ‚Můžem spolu‘ reagujeme na fakt, že životy Romů a neromů probíhají paralelně vedle sebe a protínají se často jen tam, kde jedni mají s druhými problém. Žijme spolu! Komunikujme, tvořme, slavme a hledejme k sobě navzájem cesty. Společně změníme svět k lepšímu,“ vybízí David Tišer nejprve v médiích i v La Fabrice, která je znovu zaplněná k prasknutí. Je definitivně jasné, že tenhle prostor je nám malý. Příště budeme muset jít jinam.

The celebration of International Romani Day organised by Ara Art is already gaining a name, and so for the first time we are adding events on other days as well. In La Fabrice, the gala is hosted by Slovak singer Gitana together with Czech performance artist Daniela Voráčková, and the musical personalities perform in unexpected Romani-Non-Romani duets to live up to the theme of the gala.: Together We Can. The Milena Hübschmann Award goes to the writer Eva Danišová.

“With this year’s ‘together we can’ theme we are responding to the fact that the lives of Romani and Non-Romani run parallel to each other and often intersect only where one has a problem with the other. Let’s live together! Let us communicate, create, celebrate and find ways towards each other. Together we will change the world for the better.” encourages David Tišer, first in the media, but then again to a full house at La Fabrika in Prague. It is definitely clear that the space is too small for us. Next time we will have to go somewhere else.

Romipen

4. ROČNÍK
2018

Podaří se nám pronajmout divadlo Archa. Ačkoliv jsme La Fabriku měli moc rádi, Archa je větší, lépe vybavená a je v centru města. Oslavy mají být opět třídní. Kromě jiného přidáváme koncertní večer ve smíchovském klubu Uhelna. Je nazván BrnoDrom a je poctou jedné z největších osobností současné romské hudební scény, panu Gejzovi Horváthovi, který v nejbližších dnech oslaví 70. narozeniny. Oslavenec do poslední chvíle neví, co se chystá a jeho překvapení a dojetí se dotýká nás všech – účinkujících, organizátorů i diváků.

Galavečerem v Arše provází novinářka Iveta Demeterová a romská legenda Ladislav Goral. Skvělé účinkující poprvé doprovází Live Band Milana Kroky, který se v budoucnu stane stálíci akcí pořádaných Ara Art. Cenu Mileny Hübschmannové získává jubilant Gejza Horváth a v souvislosti s tématem večera říká ve své děkovné řeči: „Jsem hrdý na to, že jsem Rom. Jsem hrdý, že jsem se narodil jako Rom a nechci, aby to znělo smutně, ale i umřít chci jako Rom. Za romským jazykem jsou slzy, radost, vášně, křivdy, utrpení. Za romským jazykem jsou Romové a naše kultura.“

Sestry Kačovy

Jan Červenka a David Tišer

ENGLISH

Romipen

We manage to rent out the Archa Theatre. And as much as we loved La Fabrika, the Archa is bigger, better equipped and more centrally located. The festivities will take place for three days again. Among other things, this time we are adding a concert evening at the Uhelna club in Smíchov. It is entitled BrnoDrom and it is a tribute to one of the greatest personalities of the contemporary Romani music scene, Mr Gejz Horváth, who will celebrate his 70th birthday in the next few days. The birthday boy does not know what is coming until the last moment and his surprise and emotion touches all of us – performers, organizers and spectators.

The gala evening at Archa is hosted by the journalist Iveta Demeterová and the Romani legend Ladislav Goral. The great performers are accompanied for the first time by Milan Kroka's Live Band, which will become a regular feature of Ara Art events in the future. The Milena Hübschmann Award goes to jubilant Gejza Horváth, and in connection with the theme of the evening, he says in his thank-you speech, "I am proud to be Romani. I am proud that I was born Romani and I don't want this to sound sad, but I also want to die Romani. Behind the Romani language there are tears, joy, passion, injustice, suffering. Behind the Romani language are Romani people and our culture."

Michal Horáček a moderátoři galavečera

Gejza Horváth a David Tišer

Marta Balážová

21

Marta Balážová

20

Superheroes

We're gearing up for our half-round anniversary and have big plans. Vera Bílá has announced her return to the stage. Of course, we're inviting her to headline the gala and we're also planning a solo concert as part of the celebrations.

a person worthy of emulation. We remember you with respect and gratitude. Deepest honour to your memory...

Mi del Tumenge o Del loki phuv.

(Text of the post on Ara Art's Facebook profile from March 12, 2019)

But March 12th will cancel our plans....

Let's stop and lower our hats, friends. A legend has passed. Vera Bílá ended her earthly journey this morning. She was a world-renowned personality. She captivated crowds of people regardless of nationality or origin with her unique art and energy. She conquered the world's stages with ease and success that many celebrities can only dream of. Her music bridged seemingly disconnected worlds. Not only for the current generation of young Romani who grew up with Vera Bílá, she was a source of inspiration and justified pride. Great people often do not have an easy fate, and Vera Bílá was no exception. She experienced a fall to the very bottom, faced tragedies in her life, and had to fight many difficult personal battles. Despite this, with the help of friends, she managed to pick herself up and move on. She went out like a true queen – with her head held high, undefeated. You remain forever in our hearts, Vera. You were and will be in many ways

In the end, the four-day program, which includes the Futuromani photography exhibition and an adventure game around Prague for children from Prague, Ostrava and Přerov, during which they search for lost Romani superheroes, will not include a separate concert by Věra Bílá. Instead, in cooperation with students of the Prague International Conservatory, we are organising a memorial evening in tribute to this phenomenal singer. However, in the programme of the gala evening at the Archa Theatre that year, which is presented by actor and singer Jaroslav Parčí, Věra Bílá gets her own space on stage. When the performers honour her with a symbolic white calla lily, Chhajori Romani is sung by her, and then everyone in the audience and backstage stands up and sends Vera Bílá to heaven for her final applause. You will always be in our hearts, Věra...

POCTA
VĚŘE BÍLÉ

Pocta Věře Bílé v rámci galavečera

Super hrdinové

5. ROČNÍK
2019

Chystáme se na půlkulaté výročí a máme velké plány. Svůj návrat na scénu ohlásila Věra Bílá. Zveme ji samozřejmě jako hlavní hvězdu galavečera a v rámci oslav chystáme i její samostatný koncert.

12. března ale naše plány zruší...

Zastavme se a smekněme klobouky, přátelé. Odešla legenda. Dnes ráno skončila svou pozemskou pouť Věra Bílá. Byla osobností světového renomé. Svým jedinečným uměním a energií okouzli-la zástupy lidí bez ohledu na národnost, či původ. S lehkostí, samozřejmě a s obrovským úspěchem dobývala světová pódia, o jakých se mnohým celebritám může jen zdát. Svou hudbou propojovala zdánlivě nespojitelné světy. Nejen pro současnou generaci mladých Romů, která s Věrou Bílou vyrůstala, byla zdrojem inspirace i oprávněné hrdosti.

Velcí lidé často nemají jednoduchý osud a Věra Bílá nebyla výjimkou. Zažila pád na samé dno, potkaly ji životní tragédie, musela vybojovat mnoho těžkých osobních zápasů. I přesto se však, za pomoci přátel, dokázala zvednout a jít dál. Odešla jako opravdová

královna – se vztyčenou hlavou, neporažena. Zůstáváte navždy v našich srdcích, paní Věro. Byla jste a budete v mnoha ohledech osobností hodnou následování. Vzpomínáme na vás s úctou a vděčností. Hlubokou čest vaši památce... Mi del Tumenge o Del loki phuv. (Text příspěvku na facebookovém profilu Ara Art z 12. 3. 2019)

A tak se nakonec ve čtyřdenním programu, který zahrnuje například výstavu fotografií Futuroma, zážitkovou hru po Praze pro děti z Prahy, Ostravy a Přerova, při níž hledají ztracené romské superhrdiny, samostatný koncert Věry Bílé neobjeví. Namísto něj pořádáme ve spolupráci se studenty pražské Mezinárodní konzervatoře vzpomínkový večer jako poctu této fenomenální zpěvačce. V programu galavečera v divadle Archa, který uvádí herec a zpěvák Jaroslav Parčí, ale Věra Bílá svůj vlastní prostor na scéně dostává. Učinkující umělci ji uctí symbolickou bílou kalou, zazní Chhajori romaňi v jejím podání a pak všichni v hledišti i v zákulisí vstávají a posílají Věře Bílé do nebe poslední potlesk.

Zůstanete navždy v našich srdcích, paní Věro...

Zahájení galavečera

Jana Horváthová

Bára Hrzánová na koncertě
Pocta Věře Bílé

Jon Bendig

Z obýváku do obýváku

6. ROČNÍK
2020

Z obýváku do obýváku

ENGLISH

From Living Room to Living Room

We thought the worst had happened to us last year. But force majeure has decided to show us what else it can do. Covid measures have been closing schools, kindergartens and gradually all other public institutions, including theatres and concert halls, since the beginning of March. For some time, we naively hope that this will not last more than two or three weeks. As the middle of the month passes it is clear that if we want to celebrate IRD we will have to figure out how to do it safely.

The idea of an online broadcast, with everyone at home in their living rooms, is born. It's hard to accept that we have to give up our beloved gala, but it turns out that even the forced new version has something to offer – we can finally have guests from far away countries! The main evening's programme is thus opened by Petra Gelbart from New York. After her, Gitana, Barbora Botošová and Igor Kmet'ó Jr. from Slovakia enter, and Brno joins via Gejza Horváth and Zdeněk Lázok. Milan Kroka, Tibor Žida, Pavlína Matiová and others. The evening is hosted by the director David Tišer himself, also from his living room, with the support of Romeo TV editor Veronika Hlaváčová. Despite the gloomy prospects, everything turns out well, surprisingly technology does not betray us and the online celebrations experience unexpected audience success, and we even manage to give the Milena Hübschmann Award, whose winner this year is the writer and publicist Janko Horváth.

In the next few days, we will add Brian Michalica's online dance workshop, post a recording of our theatre performance ...and again we slept pindral and finally we will serve the audience in their homes a concert by Diny Košice. The situation in the Czech Republic, and in the world, is not rosy, but we agree that she taught us something: Thanks to it, we have once again verified that we can cope in difficult moments. And that we shouldn't plan too far ahead...

Mysleli jsme si, že to nejhorší nás potkalo loni. Vyšší moc se ale rozhodla nám ukázat, co všechno ještě umí. Covidová opatření od začátku března uzavírají školy, školky a postupně i všechny další veřejné instituce včetně divadel a koncertních sálů. Ještě nějakou dobu naivně doufáme, že to nebude trvat déle než dva nebo tři týdny. Když míjí polovina měsíce je jasné, že pokud chceme MDR oslavit, budeme muset vymyslet jak bezpečně na to. Rodí se nápad online přenosu, při němž bude každý doma ve svém obývacím pokoji. Je těžké přijmout, že se musíme vzdát milovaného galavečera, ale ukazuje se, že i vynucená nová verze má co nabídnout – konečně můžeme mít hosty z dalekých zemí! Program hlavního večera tak zahajuje Petra Gelbart z New Yorku, ze Slovenska se připojují Gitana, Barbora Botošová a Igor kmet'ó ml. a Brno reprezentují Gejza Horváth a Zdeněk Lázok. Nechybí ani naše stálá základna: Milan Kroka, Tibor Žida, Pavlína Matiová a další. Večerem

provází, taktéž z vlastního obývacího pokoje, sám režisér David Tišer s podporou redaktorky Romea TV Veroniky Hlaváčové. Navzdory chmurným vyhlídkám vše dobře dopadne, překvapivě nás ani technika nezradí a online oslavy zažívají nečekaný divácký úspěch. I tentokrát zvládneme udělit Cenu Mileny Hübschmannové, jejímž laureátem je pro letošek spisovatel a publicista Janko Horváth.

V dalších dnech přidáváme ještě online taneční workshop Briana Michalicka, zveřejňujeme záznam našeho divadelního představení ...a zase jsme spali pindral a na závěr servírujeme divákům do jejich domovů koncert Diny Košice. Situace v Česku i ve světě není nijak růžová, my se ale shodujeme, že nás něco naučila – znovu jsme si ověřili, že si v těžkých chvílích dokážeme poradit. A taky že nemáme nic plánovat moc dopředu...

MEZINÁRODNÍ DEN ROMŮ

VŠICHNI JSME ROMOVÉ

GALA Z OBÝVÁKU DO OBÝVÁKU
8. 4. / 2020 / od 19:00
na fb kanálu ARA ART

Igor Kmet'ó ml. (Slovensko) / Petra Gelbart (New York) / Gejza Horváth (ČR)
Barbora Botošová (Slovensko) / Zdeněk Lázok (ČR)
Tereza Ondičová a Marek Ondič (ČR)
Ondra Gizman st. a Ondra Gizman ml. (ČR)
Gitana (Slovensko) / Roman Zorba Horváth (ČR)
Milan Kroka (ČR) / Pavlína Matiová (ČR) / Tibor Žida (ČR)

9.4. DIVADELNÍ PŘEDSTAVENÍ „... a zase jsme spali pindral“
od 19:30 hodin na youtube kanálu ARA ART

10.4. TANEČNÍ WORKSHOP S BRIANEM MIHALIČKEM
od 17 hodin na fb kanálu ARA ART

10.4. ONLINE KONCERT DINY KOŠICE
od 20 hodin na fb kanálu ARA ART

www.mezinarodnidenromu.cz

POŘADÁ: ZA FINANČNÍ PODPORY:

ARA ART MINISTERSTVO KULTURY Státní fond kultury ČR

Plakát k online oslavám MDR

Držíme spolu

7. ROČNÍK
2021

Tak jako pravděpodobně nikdo, ani my jsme nečekali, že online přenos oslav nebude jen jeden, že se s diváky setkáme prostřednictvím sociálních sítí a obrazovek počítačů hned dvakrát za sebou. S končící zimou toho roku, při přetrvávajících covidových opatřeních jsou všichni vyčerpaní, unavení, smutní. Covid navíc tragicky úřaduje v mnoha společenstvích a domácnostech a nakonec, těsně před začátkem oslav, bolestně zasáhne i naše řady...

Nechceme se ale vzdát, už jsme toho zvládli tolik, že věříme, že ani události posledního roku nás nezastaví. Vymýšlíme, co bychom mohli udělat, abychom lidi povzbudili, zvedli jim náladu, dodali trochu radosti a naděje. Opouštíme obyváky a pronajímáme vinohradské divadlo D21, kde u vstupu zřizujeme testovací stanoviště. Abychom se tentokrát mohli sejít naživo alespoň s účinkujícími v rámci přenosu, a zároveň nezvyšovali riziko šíření nákazy, necháváme celý organizační tým i všechny zúčastněné umělce dvakrát denně testovat.

A přinášíme nový formát oslav: „Na letošek jsme připravili sérii tří koncertních talk show. Vše jsme naplánovali tak, aby Oslavy mohly proběhnout, ale abychom zároveň byli schopni dodržet přísně nastavená bezpečnostní opatření. Proto jsme změnil formát a omezili počet vystupujících i členů realizačního týmu,“ vysvětluje David Tišer v médiích i na sítích a slibuje, že i tak to bude stát za to. A nemýlí se.

Vše uvádí sourozenci Claudie Laburdová a Vojta Lavička a zprostředkují nám tři příjemné večery s milými lidmi, kteří mají co říct a ještě navíc krásně hrají. První večer patří Tiboru Židovi a Lačhe Manuša, namísto galavečera hraje a povídá trio Milan Kroka, Zdeněk Lázok a Milan Kurej a o den později zakončuje online oslavy večer s kapelou Pefek Band. Neochudíme diváky ani o doprovodný program – vedle debaty o romské literatuře, kterou s námi pořádá nakladatelství Kher, uvádíme i speciální romskou kuchařskou show právě vycházející televizní hvězdy Pavla Berkyho. Cenu Mileny Hübschmannové získává za organizační tým soutěže Romano suno Iveta Kokyová a Máša Bořkovcová.

Tibor Žida a Jan Pěčo

Vojta Lavička a Zdeněk Lázok

Debaty o romské kultuře

Claudie Laburdová a Vojta Lavička

We Stick Together

Like probably no one, we didn't expect that the online broadcast of the celebrations would be more than just one, that we would "meet" the audience through social networks and computer screens twice in a row. With the winter of that year ending, with covid measures lingering, everyone is exhausted, tired, sad. Moreover, covid is tragically taking hold in many communities and homes and eventually, just before the celebrations begin, it will painfully hit our ranks...

But we do not want to give up, we have already considered so much that we believe that even the events of the last year will not stop us. We are thinking of what we can do to cheer people up, to lift their spirits, to give them a little joy and hope. We're leaving our living rooms and renting out the D21 Vinohrady Theatre, where we're setting up a test site at the entrance. In order to be able to meet live at least with the performers this time as part of the transmission, and at the same time not to increase the risk of spreading the disease, we have the entire organizing team and all participating artists tested twice a day.

"This year we have prepared a series of three concert talk shows. We have planned everything so that the celebrations can take place, but at the same time we are able to comply with the strict security measures. We have therefore changed the format and limited the number of performers and members of the production team." David Tišer explains in the media and on the networks and promises that it will still be worth it. And he is not wrong.

All is hosted by the siblings Claudie Laburdová and Vojta Lavička, who provide us with three pleasant evenings with nice people who have something to say and play beautifully. The first evening belongs to Tibor Žid and Lačhe Manuša, instead of a gala evening the trio Milan Kroka – Zdeněk Lázok – Milan Kurej plays and talks, and a day later the online celebrations end with an evening with the Pefek Band. The audience will not be deprived of the accompanying programme either – in addition to the debate on Romani literature organised by the Kher publishing house, we are also presenting a special Romani cookery show by the TV star Pavel Berky. The Milena Hübschmann Award goes to Iveta Kokyová and Máša Bořkovcová on behalf of the Romano Suno organizing team.

Baripen

Covid in its most dangerous form is behind us, the world is slowly awakening to another life. People can meet up again, children are going to schools and all cultural institutions, including theatres, are opening their doors. We are looking forward to coming back to the Archa Theatre and as an accompanying programme we are adding two separate live concerts alongside the exhibition Tenkrát na Žižkově (Once Upon a Time at Žižkov). It seems that this year will be quiet, but it will only last until the end of February. Ukraine is facing military aggression of unprecedented proportions and hundreds of thousands of war refugees, mostly women and children, are streaming into the Czech Republic. Among them, Romani women are also arriving from Ukraine, and their situation is even more difficult. We are helping individually, each in his or her immediate surroundings, and we are at least inviting Romani refugees and refugee women from Ukraine to a gala evening that we are symbolically dedicating to them.

For the first time in the history of the “live” celebrations, the moderator of the gala is director David Tišer, who is joined by Monika Mihaličková, an inseparable supporter of Ara Art, whose name is, among other things, linked to the first ever Czech celebration of International Romani Day in 2001, then under the banner of the Romani students’ association Athinganoi.

The Milena Hübschmann Award goes to Milan Kroka, who really doesn't expect it and literally doesn't believe his eyes. In a rich and despite the circumstances cheerful program, however, it is necessary to make one sad stop: In February, a lady who was in many ways an icon, but above all an important pillar of Romani society, passed away. She inspired and motivated hundreds of people in her neighbourhood, and her broad heart could accommodate multitudes of people of all nationalities. She never shied away from anything, and in addition to civic activism, she also devoted herself to acting, visual arts, music and mentoring many generations of young people.

Thank you for everything and honour your memory,
Mrs. Olga Fečová.

Závěr galavečera

Lucie Bikárová a David Tišer na koncertě v Cargo Gallery

Milan Kroka – Laureát Ceny Mileny Hübschmannové

Mária Bikárová

Zakončení galavečera

Baripen

8. ROČNÍK

2022

Covid ve své nejnebezpečnější podobě je za námi, svět se pomalu probouzí k dalšímu životu. Lidé se zase mohou scházet, děti chodí do škol a své brány otevírají i všechny kulturní instituce, včetně divadel. Těšíme se zpátky do Archy a jako doprovodný program přidáváme vedle výstavy Tenkrát na Žižkově hned dva samostatné živé koncerty. Zdáni, že letošek bude klidný, ale vydrží jen do konce února. Ukrajina čelí vojenské agresi nevídaných rozměrů a do Čech proudí statisíce válečných uprchlíků, převážně žen a dětí. Mezi nimi přichází z Ukrajiny také Romky, jejichž situace je ještě složitější. Pomáháme individuálně, každý ve svém nejbližším okolí a romské uprchlíky a uprchlice z Ukrajiny zveme aslepoň na galavečer, který jim symbolicky věnujeme.

Moderace galavečera se poprvé v historii „live“ oslav ujímá režisér David Tišer, po jehož boku stojí Monika Mihaličková, neodmyslitelná opora Ara Art, jejíž jméno je mimo

jiné spjato také s realizací vůbec prvních českých oslav mezinárodního dne Romů v roce 2001, tehdy pod hlavičkou sdružení romských studentů Athinganoi.

Cenu Mileny Hübschmannové získává Milan Kroka, který to opravdu nečeká a doslova nevěří vlastním očím. V bohatém a navzdory okolnostem veselém programu je ale přece jen třeba udělat jednu smutnou přestávku. V únoru totiž odešla dáma, která byla v mnoha ohledech ikonou, ale především důležitou oporou romské společnosti. Inspirovala a motivovala stovky lidí ve svém okolí, do jejího širokého srdce se vešly zástupy lidí všech národností. Nezalekla se nikdy ničeho a vedle občanského aktivismu se věnovala také herectví, výtvarnému umění, hudbě a vedení mnoha generací mladých lidí.

Děkujeme za vše a čest vaší památce, paní Olga Fečová.

Fusion

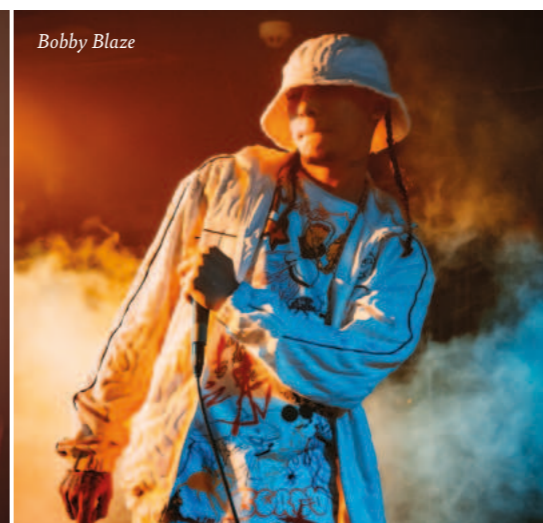
9. ROČNÍK
2023

Koncert Bobby Blaze v Rock Café

Alžběta Ferencová

Bobby Blaze

Michal Žolták

Michal Žolták a Nick Ferenc

Fusion

The last year before our 10th anniversary – we are cautiously beginning to believe that we will fill at least one decade with our festivities. As a side program, this year we are presenting the premiere of the fairy tale *Pal e marikl'i* at the D21 Theatre. This is Ara Art Theatre Group's fifth original production, and the success of its first run suggests that audiences will love it wherever we bring it. Romani hip-hopper Bobby Blaze welcomes his fans to the Rock Café, and the Phundrado Vudar Gallery's exhibition panels feature paintings by Ján Berkyo.

The gala evening at the Archa Theatre is hosted by the young Romani actors Nick Ferenc and Sabina Šlachtová, who – together with Pavlina Matiová and David Tišer – met during their engagement at the Husa na Provázku Theatre

in Brno, where they all appear in the production *Les Misérables*. True to their profession, both actors keep the evening in a playful, light spirit, at times dancing and singing on stage themselves, the mood is excellent. The Milena Hübschmann Award goes to the reciter Štefan Ferenc, and the audience is delighted with many great performances, among the most anticipated of which are the star of the series Iveta Alžběta Ferencová, but also the Bendigo sisters, frontwomen of the famous Edit Band.

This year's fatal blow was the passing of Robin Strii, a young Romani activist and director from Brno, who unexpectedly succumbed to a rare fatal disease. „Robin was a very active, very creative person who wanted to change the world and wanted to change the way we look at Romani.“ David Tišer said as he said goodbye to Robin on stage. So what Robin didn't manage to do is up to us, who have been given more time. Even such things force us to go on and not give up until we fulfill what was also Robin's wish.

ENGLISH

Poslední ročník před desátým výročím – začínáme opatrně věřit, že alespoň jednu dekádu našimi Oslavami naplníme. Jako doprovodný program uvádíme v divadle D21 premiéru pohádky *Pal e marikl'i*, která je v pořadí pátou autorskou inscenací divadelní skupiny Ara Art a úspěch jejího prvního uvedení napovídá, že ji budou mít diváci rádi, ať už ji přivezeme kamkoli. V Rock Café vítá své fanoušky romský hip-hop Bobby Blaze a na výstavních panelech galerie Phundrado Vudar jsou k vidění obrazy Jána Berkyho.

Galavečer v Arše uvádí mladí romští herci Nick Ferenc a Sabina Šlachtová, kteří se – společně s Pavlinou Matiovou a Davidem Tišerem – potkali v rámci angažmá v brněnském divadle Husa na provázku, kde všichni vystupují v inscenaci *Bídníci*. Věrní své profesi vedou oba herci večer v hravém, lehkém duchu, chvílemi sami na scéně tančí

a zpívají, nálada je výborná. Cenu Mileny Hübschmannové si odnáší recitátor Štefan Ferenc, publikum je nadšené z mnoha skvělých vystoupení, z nichž mezi ty nejvíce očekávané patří výstup hvězdy seriálu Iveta Alžběty Ferencové, ale také sester Bendigových, frontmanek proslulého Edit Bandu.

Letošní osudovou ranou byl odchod Robina Strii, mladého romského aktivisty a režiséra z Brna, který nečekaně podlehl vzácné smrtelné chorobě. „Robin byl velmi aktivní, velmi kreativní člověk, který chtěl změnit svět a chtěl změnit pohled na Romy,“ řekl David Tišer při svém vystoupení na scéně, kdy se s Robinem za nás všechny loučil. Co nestihl Robin zůstává tedy na nás, kteří jsme do vínku dostali více času. I takové věci nás nutí jít dál a nevzdávat se, dokud nenaplníme to, co bylo i Robinovým přáním.

Loučení s Robinem Strií

Romaissance

10. ROČNÍK
2024

Renaissance znamená znovuzrození, či obrození. Tím slovem označujeme dějinné období, které odkazuje k odmítnutí středověkého pohledu na svět a k nástupu nového věku, kde v centru dění stojí člověk jako plnohodnotná, svobodná, vzdělaná a nezávislá bytost. Člověk, který se obrací "ad fontes", tedy k pramenům, vlastním kořenům a původním zdrojům a v návaznosti na ně buduje své další, nové cesty.

Právě takto chápeme téma letošního ročníku oslav Mezinárodního dne Romů, kterým je **Budoucnost romského umění a kultury**. Vnímáme ho jako upozornění na nutnost vykročení k "novověku" našeho národa. Jako pokračování cesty, na jejímž počátku stojí naše tradice, ale která vede všemi směry do sebevědomé a svobodné budoucnosti, v níž máme své pevné, nezastupitelné místo. Nejen individuálně, jako národ, ale také jako svěbytná, hodnotná součást většího společenství, do nějž patříme.

ENGLISH

Romaissance

Renaissance means rebirth or revival. This word refers to a period of history that refers to the rejection of the medieval worldview and the emergence of a new age where man as a full, free, educated and independent being is at the centre of the action.

This is how we understand the theme of this year's celebration of International Romani Day, which is **The Future of Romani Art and Culture**. We see it as a reminder of the necessity to step towards the "new age" of our nation. As a continuation of the path that began with our traditions, but that leads in all directions to a confident and free future in which we have a firm, irreplaceable place. Not only individually, as a nation, but also as a distinctive, valuable part of the larger community to which we belong.

Program

4. dubna

Brožíkův sál, Staroměstská radnice, Praha 1
9:00 Konference **Romaissance: budoucnost financování romského umění a kultury**

5. dubna

KC Vozovna, Praha 3
10:30 **Divadelní pohádka Pal e mariklí**
11:15 **Kreativní dílna**
17:00 **Koncert Bengas**

Slovenský dům, Praha 1

20:00 **Koncert Barbora Botošová**

6. dubna

Jazz Dock, Praha 5
22:00 **Koncert Kale**

7. dubna

KC RomPraha, Praha 14
11:00 **Pěvecký workshop Petra Gelbart**
16:00 **Koncert Martina Daňková a Lenka Grundzová**

Kampus Hyberská, Praha 1

14:00 **Debata z cyklu Romistické utopie, seminář romistiky FFUK a časopis Romano Džaniben**
16:00 **Hudební workshop Petra Gelbart**
17:30 **Taneční workshop Lilijana Sarah Ščukova a Oksana Trofymenko**

Rock Café, Praha 1

20:00 **Koncert Igor Kmeťo ml., Tessie, Thomas**

8. dubna

Holešovická tržnice, Praha 7
Otevření výstavy Zákulisí
Mezinárodního Dne Romů

Archa+, Praha 1

19:00 **Galavečer: Antonín Gondolán, Vanesa Horáková, Tomáš Botlů, Anička Oláhová, Marsell Bendig, Gitana, sestry Bikárovy, Igor Kmeťo ml., Kale, Petra Gelbart, sestry Matiovy, Marta Balážová, Tessie, Janko (Duo Band Kladno), Oto Bunda, Natálie Kuchárová, Michal Žolták, Nicolas Čonka**

www.araart.cz

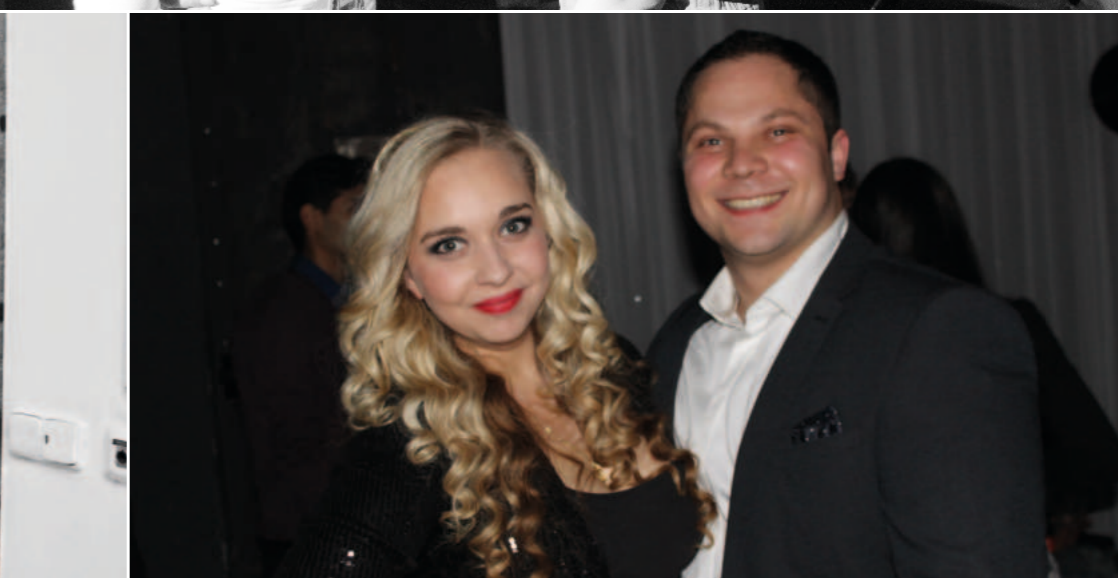

**Humans
of Ara Art**

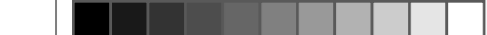

**Humans
of Ara Art**

POD ZÁŠTITOU

PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY,
MINISTRA KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY
A PRIMÁTORA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Vydává/Published by: Ara Art, z.s. Na Václavce 1136/8, 150 00 Praha 5
 Produkce vydání/Edition Production: David Tišer
 Původní texty/Original Texts: Líza Urbanová
 Korektury textů/Proofreading of Texts: Alžběta Medková
 Překlad/Translation: Kateřina Hipská
 Tématické příspěvky/Authors of Contributions: Martin Baxa,
 Lucie Fuková, Michal Mižigár, Jan Červenka
 Výběr obrazového materiálu/Selection of Image Materials: Jitka Matiová
 Autoři fotografií/Authors of Photographs: Martin Babič, Antonín Jelínek,
 Jan Mihaliček, Lukáš Petr Tesař

Neprodejná publikace vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky,
 Magistrátu hlavního města Prahy, Státního fondu kultury, Bader Philantropies
 a The European Roma Institute for Arts and Culture (ERIAC) v dubnu 2024.

Non-selling publication published in April 2024 with the support of the Ministry
 of Culture of the Czech Republic, the Municipality of the Capital City of Prague,
 the State Fund for Culture, Bader Philantropies and the European Roma Institute
 for Arts and Culture (ERIAC).

© Ara Art, z.s.

S PODPOROU

www.araart.cz